

**FEATURES OF THE FORMATION OF COMMUNICATIVE
COMPETENCE OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL
AGE IN A CONSTRUCTIVE GAME**

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНСТРУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Yuliya Volynets¹

Nadiia Stadnik²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-406-1-19>

Abstract. Nowadays modern preschool education highlights the formation of communicative competence of preschool children as one of its main tasks. Practice shows that children communicate less and less with adults and peers in everyday life, and spend more time on gadgets. This leads to the fact that children's speech activity loses its brightness and the activity of replenishing the stock of words, and partner interaction in the process of children's activities. **The purpose of the article** is to demonstrate the effectiveness of the features of the formation of communicative competence of older preschool children in the process of constructive activity. The solution of such research problems determines the logic of the presentation of the studied material in the paper: analysis of the state of the investigated problem in the theory and practice of preschool education of older preschool children; determination of criteria, levels, indicators of the formation of communicative competence of older preschool children in the process of constructive activity; description of the experimental verification of the conducted pedagogical research. **Methodology** analysis, generalization of scientific, educational, and methodological literature on

¹ Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer of the Department of Preschool Education, Faculty of Pedagogical Education,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine

² Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Teacher of the Department of Pedagogy and Psychology of Preschool
and Primary Education, Communal Institution of the
Kyiv Regional Council "Bila Tserkva Humanitarian and Pedagogical Professional College", Ukraine

the researched problem, synthesis, observation, survey, questionnaire, experiment (declarative, formative, control stages of research); quantitative and qualitative analysis of empirical data. **Practical implications.** Conclusions and recommendations can be used in the practice of work on the formation of communicative competence of older preschool children in the process of constructive activity. For educators and parents, the website "Play, construct, create" has been developed, which contains methodical content for implementing pedagogical conditions for the formation of communicative competence of older preschool children in the process of constructive activity. The website contains the following sections: home page, morning circle, exercises, educational activities, useful information, and comments. On the main page, there is an in-person meeting with the author of the site. The website is designed for preschool education professionals, as well as for parents of older preschool children. **Value/originality.** The communicative competence of preschool children is considered as a component of speech development. The child needs to master the phonetic, lexical, grammatical, monologic, and dialogic components of speech; to form in children the skill of partner interaction. The constructive activity of a preschool-age child is almost the most interesting form of spending time for children, although it is a complex cognitive process, as a result of which children's intelligence develops: they learn practical knowledge, learn to distinguish and characterize the features of structures and their details, establish relationships and connections between details and objects. During constructive activity, constructive creativity is involved in children, which is a complex set of mental and practical actions of the child. It is in the process of constructive activity, in the children's creation of various models or constructions from building materials, that children communicate with each other during the creation of products; share construction materials among themselves; express their ideas; and describe what they want to build.

1. Вступ

Для виховання успішної та соціально-активної особистості сформована комунікативна компетентність є вкрай необхідною. Вона визначає те, як дитина буде висловлювати свої думки, спілкуватися та комунікувати з оточуючими людьми та світом. Тому комунікативна

компетентність дітей дошкільного віку розглядається як одне із важливих завдань у Законі України «Про дошкільну освіту», Державному стандарті дошкільної освіти (оновлений Базовий компонент дошкільної освіти України, 2021) [2] та інших чинних Державних документів з дошкільної освіти.

Теоретичні та методичні засади формування в дітей старшого дошкільного віку комунікативної компетентності розкриті в працях вітчизняних науковців Л. Артемової, А. Богуш, Н. Бібік, М. Вашуленка, Л. Виготського, Н. Гариш, Л. Загородньої, А. Запорожця, Л. Калмикової, О. Кононко, Н. Лисенко, Т. Піроженко, Т. Пантюк, Т. Поніманської та зарубіжні К. Менг, Б. Крафт та інші. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку досліджували такі зарубіжні фахівці, як: Ф. Баррон, А. Біне, Д. Гілфорд, А. Маслоу, К. Роджерс, Ч. Спірмен, Д. Томсон. Також це питання вивчали такі наші науковці як Л. Артемова, В. Моляко, Я. Пономарьов, Я. Шубінський, К. Щербакова, та вітчизняні сучасні вчені В. Горбатих, А. Давидчук, В. Нечаєва, Л. Парамонова.

Виходячи з актуальності даної проблеми, нами була обрана тема нашого дослідження: «Особливості формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності». Визначальними для нас є такі терміни як: мовленнєвий розвиток, комунікативна компетентність, діти старшого дошкільного віку, конструювання з дітьми в закладі дошкільної освіти, конструктивна діяльність та партнерська взаємодія.

Дошкільний вік – це вік дитини від трьох і до шести (семи) років життя. Дошкільний вік – це період активного засвоєння дітьми найрізноманітнішої інформації щодо світу, який їх оточує. На думку Л. Виготського, розвиток дитини відбувається у формі опанування суспільно-історичного досвіду людства. Погоджуємося з вченим, який вказує, що процес психічного розвитку дитини є наслідком відтворення нею історично-людських властивостей, здібностей і способів поведінки, що утворилися. Для такого засвоєння дитині потрібно спілкуватися та комунікувати з дорослими, які вже повністю оволоділи культурою та мають змогу передати їй накопичений досвід, навчити її практичної й розумової діяльності [5, с. 76–77].

Отже, спілкування між дитиною та однолітками (дорослим) утворюється завдяки мовленнєвій діяльності (активний, творчий, цілеспрямований процес), під час якого відбувається обмін інформацією, обумовленою певною ситуацією та освоєнні життєвого простору. Також, одним з способів формування мовленнєвої компетентності є гра. Її розглядають як дитячу активність, в процесі якої головним є емоційне задоволення, а не результат. Дитячу гру розглядають як один з видів діяльності, в процесі якої діти в ігровій формі відтворюють дії та аспекти життя дорослих, їх міжособистісні відносини, а сам зміст гри полягає у пізнанні оточуючого світу.

2. Комунікативна компетентність дошкільника в процесі конструювання

Сьогодні проблема розвитку творчої особистості здатної до критичного мислення та аналітичної діяльності є особливо актуальною, тому перед науковцями та педагогами практиками постає завдання до оновлення засобів розумового виховання. В ході наукового пошуку встановлено, що одним із ефективних засобів розумового виховання є формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності, адже дані якості безпосередньо впливають на розвиток предметно-діяльнісного мислення та аналітико-синтетичної діяльності.

Особливої значущості розробці розвитку конструктивних умінь дітей дошкільного віку надавали І. Біла, Г. Борин, Ю. Грицькова, Ю. Котелянець, Н. Творогова, О. Маричева, О. Попович, В. Сухар, А. Федорович. Дослідження науковців засвідчують, що пріоритетним завданням розвитку конструктивних умінь дітей старшого дошкільного віку є розвиток технічних здібностей, винахідницьких умінь, формування дій спрямованих на наочно-просторове моделювання, ознайомлення дітей з властивостями геометричних тіл і просторових відносин в ході практичної діяльності. Аналіз наукових досліджень свідчить, що старший дошкільний вік є найбільш сприятливим періодом для формування конструктивних умінь, адже у цей віковий період зростає можливість самостійної постановки цілей, мотивації, пошуку способів дій і контролю результатів власної діяльності.

Одним із найпотужніших засобів активізації розумового розвитку підростаючого покоління є організація конструктивної діяльності. В ході наукового пошуку встановлено, що в результаті цієї діяльності в дітей формуються комунікативні уміння, виникає посилений інтерес до оточуючого середовища, оптимізується розумова активність. Про це свідчать дослідження науковців Г. Беленької, Н. Гавриш, К. Крутій, І. Стеценко.

На основі аналізу досліджуваної проблеми про психологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку, робимо висновок, що саме в цьому віці виникають новоутворення, важливі для особистісного розвитку якості психіки та розумового розвитку дитини. Зазначені аспекти розвитку слугують становленню основ формування комунікативної компетентності дитини старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності. В межах завдань нашого дослідження вважаємо за доцільне розглянути особливості формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності та розкрити основні поняття.

В повсякденному житті дитина щосекунди комунікує з оточуючим світом та людьми навколо неї. Визначимо поняття комунікація. Комунікація (від лат. *communicatio* – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язане з дієсловом лат. *communico* роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. *communis* – спільний) – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами [9, с. 99].

Для того щоб дитина вміла спілкуватися діалогічною формою мовлення у неї повинне бути сформоване зв'язне мовлення. Сучасна лінгвістика та лінгводидактика трактують поняття зв'язного мовлення так: як процес створення зв'язного висловлювання та як продукт мовлення (текст чи дискурс) [4, с. 168].

Науковці по-різному визначають значення терміну «зв'язне мовлення» процес мовленнєвої діяльності (Т. Ладижинська, А. Залізняк); уміння, якими повинні оволодіти діти в старшому дошкільному віці (Н. Гавриш, В. Сухомлинський, Ф. Сохін); результат комунікативної діяльності (А. Леушина, М. Львов, С. Рубінштейн, М. Пентилюк) [1, с. 119].

Сформоване у дитини зв'язне мовлення передбачає її здатність до різних форм мовного висловлювання, формування граматичних кон-

струкцій та можливостей спонтанного висловлювання власних думок. Отже, у результаті спілкування в звичайних, повсякденних мовних ситуаціях у дітей досить швидко буде розвиватися мовлення. В сучасній дошкільній освіті мовленнєвий розвиток виступає одним з пріоритетних завдань. Розвивати мовлення – це означає розвивати усі його складники, а саме: фонетичний, лексичний, граматичний та діалогологічний, а також формувати комунікативні вміння та навички. Завдяки створеним педагогами спеціальним та специфічним умовам для мовленнєвого розвитку в умовах дошкільного закладу дитини набуває необхідних знань, умінь і навичок мовленнєвого спілкування, що забезпечить їй сформовані мовленнєву та комунікативну компетентності, успішність у навчанні та загальну освіченість [13].

Для ведення діалогу з дорослими та однолітками у дитини також мають бути сформовані комунікативні здібності – це вміння та навички для спілкування, або ще визначають як продуктивну діяльність під час спілкування. Розгляньмо ще важливе поняття як комунікативні навички – це здатність дитини до взаємодії з іншими людьми, адекватно інтерпретувати отриману інформацію, а також правильно її передавати. Лише за умови добре розвинутого різних видів мовлення, сформованих комунікативних здібностей та комунікативних навичок дитина опановує мовленнєву та комунікативну компетентність.

У Державному стандарті дошкільної освіти зазначається, що компетентність – це динамічна система знань, умінь та навичок, способів мислення, поглядів, цінностей інших особистісних якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватись проводити професійну та подальшу успішну навчальну діяльність. Поняття комунікативної компетентності трактується як «здатність дитини до спілкування з однолітками і дорослими у різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки, заявляти про свої наміри і бажання, узгоджувати свої інтереси з іншими, домовлятися, за потреби аргументовано відстоювати свою позицію. Комунікативна компетентність передбачає сформованість у дитини, на кінець освітньої діяльності у закладі дошкільної освіти, певних знань, умінь та навичок. Дитина старшого дошкільного віку повинна вільно та невимушено вміти вступати та вести діалог з однолітками та дорослими, ініціювати спілкування, володіти як вербальними так і невербальними засобами спілкування,

знати та використовувати етикетні комунікативні формули, а також уже мати уявлення про цифрову комунікацію» [2].

Предметно-практична, технологічна компетентність – вміння дитини втілювати свої творчі ідеї з перетворення об'єктів довкілля з використанням різноманітних матеріалів, вирішення завдань конструктивного, технічно-творчого характеру та задач з моделювання [2, с. 9]. Ігрову компетентність розглядають як вміння дитини вільної та спонтанної активності з пробуджень власної ініціативи, під час якої є можливість застосування та засвоєння нових знань, відбувається розвиток дитини до входження життя дорослих шляхом ігрових дій [2, с. 14].

Розкриємо особливості гри з будівельним матеріалом дітей старшого дошкільного віку. Існує досить велика класифікація ігор, але ми розглянемо лише будівельно-конструктивні. Дану гру розглядають як один з різновидів творчих ігор, у них діти відображають навколишній предметний світ, самостійно будуючи різноманітні споруди та моделі, а потім обігруючи їх. Такі науковці як З. Ліштван, В. Нечаєва, наголошують на тому, що граючись у будівельно-конструктивні ігри дитина повинна вміти відтворити предмет в його просторовому вираженні». Будівельно-конструктивна гра, вважається продуктивною діяльністю, яка формує у дітей вміння створювати, порівнювати, зіставляти власну збудовану споруду з реальними речами і предметами [10, с. 150].

Розглянемо термін конструювання. Він є іншомовного походження, а саме від латині «construere», що визначається як створення моделі або будувати. Дитяче конструювання – це активний та продуктивний вид діяльності, в процесі якого дитина створює конструкції та моделі.

Науковці по-різному трактують визначення поняття «конструктивна діяльність», а саме: створення проєктів з деталей будівельного матеріалу, виготовлення іграшок і поробок з паперу, картону, дерева, інших матеріалів та конструкторів. Діти виготовляють перші конструкції під час предметної діяльності в результаті практичних дій з кубиками, пірамідками (В. Нечаєва); практично-спрямована діяльність на реалізацію попередньо запланованого задуму – реального продукту, який відповідає своєму реальному призначенню (Л. Парамонова); складне новоутворення, синтез ігрових і навчально-пізнавальних дій, у результаті яких виготовлено новий продукт (А. Давидчук); вид продуктивного мислення, результатом якого є створення суб'єктом

нового оригінального продукту, оволодіння новими способами роботи (Е. Гур'янова) [8].

Розрізняють такі типи конструювання, як: технічне та художнє. У першому діти відтворюють реально існуючі об'єкти. Вони реконструюють їх основні структурні та функціональні ознаки: будинок, який має дах, вікна та двері; машина, яка має двері, колеса тощо. До технічного конструювання відносяться: конструювання з будівельного матеріалу (дерев'яних деталей геометричної форми, можуть бути пофарбовані в різні кольори або ні); конструювання з деталей конструкторів, що мають різні способи кріплення (магнітне, з допомогою гвинтів тощо); конструювання з великогабаритних модульних блоків [7].

У художньо-конструктивному будівництві використовують такі методи та форми роботи, як: виконання конструювання за моделлю (попередньо вихователь створив модель, продемонстрував її дітям, а вони вже самостійно відтворюють її, самі обирають способи для забудови); конструювання за умовами (вихователь ставить певні умови, щодо майбутньої моделі, а дитина повинна створити будь-яку конструкцію відповідно до цих умов, не маючи зразка чи способу відтворення моделі); конструювання за задумом (дитина уявляє автомобіль, а потім створює його самостійно без допомоги дорослого чи однолітка) [3].

Будь-який конструктивний творчий процес розпочинається з визначення задуму. Задум – це уявлення про кінцевий результат предмету діяльності та методи досягнення цього результату. Конструктивний задум народжується під час розумової діяльності дитини. В його основі лежить порівняння, аналіз та синтез конструкцій, предметів та будівель, що оточує дитину, її попередній досвід конструктивної діяльності [12, с. 155].

Визначившись із задумом діти починають творити, тобто реалізувати власний задум. Його розглядають як продуктивну діяльність дитини, під час якої вона втілює свої ідеї в реальність, створює моделі та конструкції з будівельного матеріалу. Реалізують свій задум діти за допомогою будівельного матеріалу. Це різні конструктори (дерев'яні, пластикові, металеві, магнітні та інші). Вони характеризуються різними розмірами, кольором та призначенням.

В процесі конструктивної діяльності у дитини старшого дошкільного віку розвиваються технологічні вміння. М. Іваш трактує це поняття як сукупність розумових дій дитини щодо обрання способів

перетворення інформації, матеріалів, заготовок [6, с. 264]. Технічні вміння і навички поділяються на загальні і специфічні, вони характерні для спорудження тільки окремих властивостей. Володіючи загальними технічними вміннями, діти старшого дошкільного віку з легкістю визначають способи побудови задуманої споруди [12, с. 157].

Таким чином, проаналізувавши педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження, зіставивши позиції різних авторів, встановлено, що в процесі формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку розкривається пізнавальний потенціал, мислення, тренується пошукова функція розумової діяльності. Також, діти опановують практичні знання; вчать виділяти істотні ознаки, встановлювати відносини і зв'язки між деталями і предметами; планувати майбутню діяльність, аналізувати та контролювати власні дії, виправляти помилки, робити висновки, а також в процесі конструктивної діяльності у дітей формується образне й наочно-схематичне мислення, закріплюються уявлення про властивості геометричних тіл і просторових відносин.

Отже, конструктивна діяльність дитини старшого дошкільного віку є найцікавішою формою проведення часу, складним пізнавальним процесом, унаслідок якого розвивається дитячий інтелект. Під час конструктивно-будівельної діяльності діти проявляють конструктивну творчість, яка являє собою складний комплекс розумових та практичних дій дитини.

3. Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

Дослідження сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності зумовили проведення констатувального етапу експерименту. Дослідження проводилося протягом 2022–2023 рр. на базі ліцею з дошкільним підрозділом села Сальник Калинівської міської ради Вінницької області [11].

Експериментальна робота здійснювалася відповідно до завдань дослідження, які передбачали визначення критеріїв, рівнів та показників сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності, проведення

констатувального, формувального та контрольного етапів експериментального дослідження та перевірку динаміки отриманих результатів.

Актуальність проекту визначено тим, що для успішного формування комунікативної компетентності необхідно сформувати у дитини навичку партнерської взаємодії. Сформоване у дитини зв'язне мовлення передбачає її здатність до різних форм мовного висловлювання, формування граматичних конструкцій та можливостей спонтанного висловлювання власних думок. Саме цим і була зумовлена проблема та ефективність її перевірки. Експериментом були охоплені діти старшого дошкільного віку, з яких 10 осіб віднесено до експериментальної групи (ЕГ), 14 осіб до контрольної групи (КГ).

З метою визначення рівня сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності було проведено констатувальний етап експерименту, завданнями якого були: визначити стан організації роботи та уточнити педагогічні умови формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності.

Нами були використані такі методи дослідження: вивчення документації вихователів, аналіз педагогічної діяльності, анкетування, опитування, спостереження, бесіда, діагностичні завдання.

Перший етап нашого дослідження передбачав проведення анкетування, яке дало нам змогу зрозуміти, що вихователі знайомі з технологію формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності, а також її можливостями. Але, на жаль, нами з'ясовано, що базові знання та вміння, які використовують в освітньому процесі педагоги дошкільної освіти потребують глибшого вивчення та розгляду даної проблеми.

Було проведено аналіз освітніх планів вихователів закладів дошкільної освіти, спостереження за освітньою діяльністю педагогів та як наслідок, визначення змісту їхньої мотивації щодо формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності. Під час вивчення документації дійшли висновку, що вихователі дотримуються вимог освітньої програми «Дитина», за якою працює заклад дошкільної освіти. Педагоги планують роботу щодо формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку під час освітньої взаємодії

з конструктивної діяльності та в процесі проведення індивідуальної роботи [11].

Також було виявлено, що педагоги зазнають значних труднощів у плануванні інших видів діяльності впродовж дня; недостатньо використовують можливість розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності. Вихователі використовують елементи конструктивної діяльності в процесі проведення фізкультхвилинок, руханок, різних видів зарядок (ранкової, після денного відпочинку), рефлексії, сюжетно-рольових та театралізованих ігор.

Після проведення спостереження за освітньою взаємодією з конструктивної діяльності було зроблені наступні висновки: розвиток комунікативної компетентності відбувається в кожній освітній діяльності з конструювання; вихователі не завжди дотримуються власного планування, інколи доводиться відступати від нього в інтересах дітей, а інколи тому, що сам педагог не бажає виконувати певне завдання в намічений проміжок часу. У своїй діяльності вихователі використовують такі види конструювання, як: виконання за зразком, за моделлю (шаблоном), за умовами, за задумом дітей. Крім цього, вихователі використовують різні методи й прийоми освітньої діяльності з конструювання дітей старшого дошкільного віку: показ, пояснення, вказівка, інструкція для виконання, самостійні вправи, оцінка способів та результатів дій, порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, що здійснюються на наочній основі з використанням різних будівельних матеріалів, запитання. Вперше використовуючи новий будівельний матеріал, педагоги дають час дітям обстежити його, дослідити форму та властивості. В кінці освітньої активності з конструювання вихователі разом з дітьми обігрують створені моделі-конструкції. Цей процес відбувається емоційно-насичено, в привабливій для дітей обстановці, дає можливість вільно обирати персонажів і коригувати час гри [11].

Дані спостереження свідчать, що в процесі конструктивної діяльності вихователі зазнають труднощі в організації колективної роботи дітей старшого дошкільного віку та формуванні їхньої комунікативної компетентності. Зазвичай педагоги під час конструювання обирають індивідуальні форми роботи, надаючи кожній дитині окремий власний набір деталей для побудови необхідного. Вихователі зазнають труд-

нощів у підборі зразку моделі, теми для створення споруд чи підбору умов, організації дітей щодо підготовки та виготовлення спільного проєкту, виборі дитиною створення власної споруди або її частини.

Отже, з метою оцінки знань та вмінь педагогів дошкільної освіти щодо розвитку комунікативної компетентності в процесі конструктивної діяльності, було виявлено, що всі педагоги мають середній рівень знань. Вихователі мають певний теоретичний багаж знань, але не в повному обсязі впроваджують його в конструктивну діяльність разом з дітьми старшого дошкільного віку. Всі педагоги зазначили, що бажали б удосконалити, розширити та наповнити предметно-розвивальне середовище, адже воно обмежується лише однією полицкою, на якій розміщені лише два види конструкторів. Також недостатня увага приділяється вихователями створенню та комплексній реалізації педагогічних умов розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності.

Для оцінки рівня розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності, відповідно до вимог Державного стандарту дошкільної освіти, нами була розроблена діагностична карта, де у якості критеріїв оцінки рівня комунікативної компетентності використовувалася 2-бальна система, де 2 – найвищий бал, тобто дитина повністю володіє навичкою та використовує її в процесі комунікації, 1 – дитина має базові знання та навички щодо правил комунікації, а 0 – найнижчий, дитина не вміє комунікувати з однолітками та дорослими.

Охарактеризовані критерії та показники сформованості рівнів комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності були покладені в основу діагностики (за кількісними та якісними параметрами на констатувальному етапі експерименту). В ході дослідження було здійснено багаторазове спостереження за проявом інтересу дітей до конструювання в процесі життєдіяльності в умовах закладу дошкільної освіти [11].

Аналіз результатів індивідуальної бесіди з дітьми старшого дошкільного віку дає підстави нам зробити висновок, що більшість дітей експериментальної групи проявляють інтерес до конструктивної діяльності. Лише 1 дитина з опитаних надає перевагу даному виду діяльності та любить самостійні ігри з конструктором, як вдома так і

в садочку. З опитаних респондентів надають перевагу конструюванню під керівництвом дорослих, та 1 зовсім не цікавиться цим процесом. В контрольній групі респонденти проявили себе таким чином: 6 дітей – обирають цей вид діяльності в самостійних іграх, 5 – обирають цей вид діяльності, коли є допомога з боку дорослого, 3 – не проявляють цікавості до конструювання.

Нами були визначено такі критерії сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності, як: емоційно-ціннісне ставлення, сформованість знань та навичок. Критерії емоційно-ціннісного ставлення містять такі показники: виявляє інтерес до спілкування з однолітками; намагається не конфліктувати; узгоджує свої дії з іншими дітьми; цінує гарні стосунки з оточуючими. Показниками критеріїв сформованості знань є: знає та володіє етикетними комунікативними формулами; використовує різні форми мовлення; використовує різні форми звернення і реплік. Критерії сформованості навичок містять такі показники, як: використовує вербальні та невербальні засоби мовлення; вільно й невимушено вступає в розмову; використовує різні форми мовленнєвого висловлювання.

Відповідно було визначено *рівні* сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності: високий, середній, низький та *показники* до них (див. табл. 1).

Отримані результати констатувального етапу експерименту представлені у табл. 2.

Отже, отримані результати свідчать про те, що в чотирьох дітей (40 %) досить високо розвинена комунікативна компетентність, у трьох (30%) вона на середньому рівні, та ще в трьох (30%) на низькому рівні. Отримані дані свідчать про те, що розвиток комунікативної компетентності продіагностованих дітей старшого дошкільного віку знаходиться на різних рівнях. Дітей з високим та середнім рівнем є більшість, значно менше дітей з низьким рівнем [11].

Метою формувального етапу експерименту була реалізація педагогічних умов формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності, а саме: наповненість осередків, можливість грати в різні ігри, забез-

**Рівні та характеристика рівня сформованості
комунікативної компетентності дітей старшого
дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності**

Рівні	Показники	К-ть балів
Високий	сформовані стійкі мотиви до спілкування з дорослими і однолітками, досить часто контактує, виявляє ініціативу, активно взаємодіє з навколишніми людьми, це виявляється у формах емоційно-особистісного, ситуативного та поза ситуативного спілкування; володіє вербальними та невербальними засобами мовлення; знає та використовує ввічливі слова в власному мовленні для взаємодії; вміє вести діалог та монолог; мовлення зв'язне, логічне та чітке; наявність творчих розповідей.	20-15 балів
Середній	ситуативні прояви особистісних, ділових, пізнавальних мотивів спілкування з дорослими та однолітками, які не стали стійкими, відсутня особистісна ініціатива під час мовленнєвої взаємодії; відсутність активності в комунікації; знає ввічливі форми встановлення контакту, але нехтування ними; помилки в оцінюванні просторово-часових характеристик і діючих осіб у комунікації; бідність лексики, неправильність граматичних і звукових утворень, що використовуються для встановлення взаєморозуміння в мовному спілкуванні; відсутність зменшувальних суфіксів, звертань, відповідних інтонацій, тону, темпу, сили голосу; одноманітність побудов і форм мовленнєвих висловлювань; розповідь (монолог) тільки щодо наочно-образної ситуації спілкування; не сформованість елементів творчої уяви, фантазії, прогнозування; невміння виходити за межі наочної ситуації.	14-7 балів
Низький	несформовані мотиви до спілкування з дорослими і однолітками; труднощі вступу в контакт; комунікативно-мовленнєві дії без урахування контексту ситуації – недоречне спілкування; безініціативність у веденні діалогу; невміння використовувати невербальні засоби мовлення; складнощі у веденні діалогу та полілогу; низькі мовні характеристики (бідність лексики, невиразність звукового мовлення, граматична неправильність); однотипність побудови фраз, відсутність творчої розповіді [11].	7-0 балів

Діагностична карта сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності (ЕГ до експерименту)

Ім'я дитини	Емоційно-ціннісне ставлення				Сформованість знань			Навички			Загальна кількість балів
	Виявляє інтерес до спілкування з однолітками	Намагається не конфліктувати	Узгоджує свої дії з іншими дітьми	Цінує гарні стосунки з оточуючими	Знає та володіє етикетними комунікативними формами	Використовує різні форми мовлення	Використовує різні форми звернення і реплік	Використовує вербальні та невербальні засоби мовлення	Вільно й невимушено вступає в розмову	Використовує різні форми мовленнєвих висловлювань	
Руслан	2	2	1	1	1	2	1	2	2	2	16
Олена	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	19
Роман	1	1	0	1	2	1	1	1	0	1	9
Лев	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20
Поліна	0	1	1	1	2	1	1	1	2	1	11
Олексій	1	0	1	1	0	1	0	1	0	1	6
Людмила	1	0	0	1	1	1	0	1	1	0	6
Михайло	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	17
Григорій	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1	7
Каріна	1	0	1	0	1	0	0	1	0	1	5

печення підтримки, заохочення самостійності, ігровий підхід, створення розповідей, створення піднесеної атмосфери між учасниками освітнього процесу, добирання відповідних методів конструктивної діяльності.

Формувальний етап експерименту передбачав такі завдання: розробка сайту, який міститиме методичне наповнення для реалізації педагогічних умов та дослідження впливу освітньої взаємодії на рівень сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності.

Впровадження результатів проекту у практику освітнього процесу ліцею з дошкільним підрозділом с. Сальник Калинівської міської ради Вінницької області дозволило: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити основні форми, методи, прийоми, завдання формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності; удосконалити систему роботи з даної проблеми; розробити веб-сайт «Граї, конструюї, твори» для вихователів та батьків з метою підвищення їхньої педагогічної компетентності. Веб-сайт орієнтований на спільну роботу дітей і дорослих для обміну інформацією, організацію освітнього процесу з дітьми старшого дошкільного віку. На платформі розміщено такі розділи: головна сторінка, ранкове коло, руханки, освітня діяльність, корисна інформація та коментарі (URL: <https://sites.google.com/kubg.edu.ua/gray/>).

Проведення контрольного етапу експерименту дозволило одержати дані, що свідчать про ефективність сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності. Після закінчення формувального етапу експерименту було проведено повторне спостереження. Отримані результати представлено в таблиці 3.

Отже, отримані результати свідчать про те, активне використання сайту вихователями та батьками, дотримання зазначених педагогічних умов довели свою ефективність. Показники сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності значно зросли. Високий рівень спостерігається у шести дітей, середній у чотирьох, а низький – відсутній [11].

Нами також проведено діагностику в контрольній групі дітей старшого дошкільного віку, де дана робота з вихователями не проводилася. Отримані результати представлено у таблиці 4.

Отже, отримані результати свідчать про те, що в контрольній групі переважає середній рівень сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності мають високий рівень – 28% дітей, що значно менше в порівнянні з експериментальною групою. Низький рівень мають 14,3% дітей, який в експериментальній групі відсутній.

Діагностична карта сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності (ЕГ після експерименту)

Ім'я дитини	Емоційно-ціннісне ставлення				Сформованість знань			Навички			Загальна кількість балів
	Виявляє інтерес до спілкування з однолітками	Намагається не конфліктувати	Узгоджує свої дії з іншими дітьми	Цінує гарні стосунки з оточуючими	Знає та володіє етикетними комунікативними формулами	Використовує різні форми мовлення	Використовує різні форми звернення і реплік	Використовує вербальні та невербальні засоби мовлення	Вільно й невимушено вступає в розмову	Використовує різні форми мовленнєвих висловлювань	
Руслан	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	19
Олена	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	19
Роман	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	12
Лев	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20
Поліна	1	2	1	2	2	1	1	1	2	2	15
Олексій	2	1	2	1	1	2	0	1	0	1	11
Людмила	1	1	1	1	2	1	0	1	1	0	9
Михайло	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	17
Григорій	1	2	2	2	1	1	2	1	2	2	15
Каріна	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	9

4. Висновки

У відповідності з поставленими завданнями дослідження було зроблено наступні висновки: здійснено теоретичний аналіз основних підходів в психології та педагогіці щодо вивчення проблеми особливостей сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності; з'ясовано, що у дітей старшого дошкільного віку розкривається пізнавальний потенціал в процесі конструктивної діяльності, розвивається образність мовлення, культура комунікації; тренується пошукова функція розу-

**Діагностична карта сформованості комунікативної
компетентності дітей старшого дошкільного віку
в процесі конструктивної діяльності (КГ)**

Ім'я дитини	Емоційно-ціннісне ставлення				Сформованість знань			Навички			Загальна кількість балів
	Виявляє інтерес до спілкування з однолітками	Намагається не конфліктувати	Узгоджує свої дії з іншими дітьми	Цінує гарні стосунки з оточуючими	Знає та володіє етикетними комунікативними формулами	Використовує різні форми мовлення	Використовує різні форми звернення і реплік	Використовує вербальні та невербальні засоби мовлення	Вільно й невимушено вступає в розмову	Використовує різні форми мовленнєвих висловлювань	
Богдан	1	1	2	2	2	1	2	2	2	2	17
Ірина	1	1	0	1	1	1	1	1	2	1	10
Леонід	1	2	1	2	2	1	2	1	1	2	15
Поліна	2	2	2	2	2	1	1	1	2	1	16
Галина	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	7
Нагалья	2	1	2	1	1	1	1	1	2	1	13
Вікторія	1	2	1	1	1	1	1	1	1	0	10
Тетяняна	1	0	0	1	0	1	0	0	1	1	5
Лев	2	2	1	1	1	1	1	1	2	1	13
Олексій	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	19
Сергій	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	9
Дар'я	1	1	1	1	0	0	1	1	1	0	7
Олександр	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	11
Катерина	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	5

мової діяльності, діти опановують практичні знання, вчатья виділяти істотні ознаки, встановлювати відносини і зв'язки між деталями і предметами, планувати майбутню діяльність, аналізувати та контролювати власні дії, виправляти помилки, робити висновки, а також в ході конструктивної діяльності у дітей дошкільного віку формується

образне й наочно-схематичне мислення, закріплюються уявлення про властивості геометричних тіл і просторових відносин.

Старший дошкільний вік є найсприятливіший періодом для сформованості конструктивних умінь, адже саме в цей віковий період виникають важливі новоутворення для особистісного розвитку особистості, відбувається поступовий розвиток пізнавальної, мовленнєвої, соціально-психологічної сфери дітей дошкільного віку, формуються вміння та навички виконання трудових дій. Конструювання як вид діяльності повністю відповідає психологічним особливостям розумового розвитку дитини старшого дошкільного віку, сприяє удосконалення мисленнєвих операцій та активізує пізнавальну активність дитини, враховуючи діяльнісний підхід в поєднанні з ігровими формами освітньої взаємодії. В процесі сформованості конструктивних умінь у дітей старшого дошкільного віку розвиваються уміння цілеспрямовано розглядати предмети і споруди, ділити їх на частини, порівнювати, бачити спільне й відмінне, робити висновки й узагальнення, знаходити основні частини конструкції, від яких залежить розміщення інших, вміння користуватися сенсорними еталонами; працювати в команді, вміння висловлювати свої думки, не боятися помилятися і робити таку кількість спроб, яку дитина вважає потрібною.

Діти старшого дошкільного віку набувають умінь конструювати за темою, за власним задумом, можуть самі визначати умови, яким повинна відповідати їх будова, тобто ставити перед собою завдання і створювати оригінальні конструкції, досить складні за структурою і комбінаторикою деталей. Діяльність дітей вирізняється пошуком нових рішень, їхнім обговоренням з іншими членами мікрогрупи. Найголовніше, що під час конструктивної діяльності вихователі звертають увагу на збагачення мовленнєвого словника дітей, образність та виразність мовлення, використовуючи при цьому різноманітні вправи, а також під час зведення споруди – використання порівнянь, прислів'їв, епітетів на певну тему.

Проаналізувавши отримані результати дослідження можна зробити висновок про те, що поетапне впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти систематичних вправ з розвитку комунікативної компетентності та створені педагогічні умови щодо організації формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в про-

цесі конструктивної діяльності: наповненість осередків, можливість грати в різні ігри, забезпечення підтримки, заохочення самостійності, ігровий підхід, створення розповідей, створення піднесеної атмосфери між учасниками процесу, добирання відповідних методів освітньої діяльності дають підстави про ствердження позитивної динаміки вирішення поставлених завдань педагогічного дослідження.

Отже, вважаємо, що визначені особливості та педагогічні умови формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності довели свою ефективність та дієвість. Досліджувана проблема є багатоаспектною. Подальшого вивчення потребує опис та впровадження технології кейсів для вихователів дошкільної освіти з формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності.

Список літератури:

1. Андрушко С., Коновальчук І. Використання методу моделювання у розвитку зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку. *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід* : зб. наук. праць / за заг. ред. В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир : ФО-П «Н.М. Левковець», 2019. С. 118–121. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/28998/1/3.PDF> (дата звернення: 18.11.2023).
2. Базовий компонент дошкільної освіти України. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Бусіна М. А. Формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності з природнього матеріалу. 2022. URL: http://ekhsuir.kspu.edu.xmlui/bitstream/handle/123456789/16762/Busina_pedfak_2022.pdf?sequence=1 (дата звернення: 28.11.2023).
4. Валеса І. А. Проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Житомирського державного університету*. Житомир, 2009. № 44. С. 168–171. URL: http://eprints.zu.edu.ua/3031/1/36_44.pdf (дата звернення: 18.11.2023).
5. Губа Н. О. Роль вихователя у формуванні комунікативної компетентності дошкільника. *Психологічні перспективи*. Луцьк, 2011. С. 76–83. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/178/1/Huba.pdf> (дата звернення: 18.11.2023).
6. Казьмірова І. В., Волинець Ю. О. Підготовка вихователя до формування технологічних умінь дітей дошкільного віку засобом конструювання з будівельним матеріалом: теоретичний аспект. *Development of modern science, experience and trends*. 2022. С. 263–266. URL: <https://books.google.com.ua/boo>

ks?id=UyeUEAAAQBAJ&pg=PA263&dq=будівельний%20матеріал%20в%20днз&lr&hl=uk&pg=PA266#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 24.11.2023).

7. Котелець Ю. С. Особливості конструювання дітей дошкільного віку. *Topical issues of the development of modern science*. 2020. № 11-13 March. С. 263–272. URL: https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/03/TOPICAL-ISSUES-OF-THE-DEVELOPMENT-OF-MODERN-SCIENCE_11-13.03.20.pdf#page=263 (дата звернення: 28.11.2023).

8. Котелянець Н. Педагогічні умови формування конструктивної діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Грааль науки*. 2021. С. 422–428. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.11.2021.082> (дата звернення: 28.11.2023).

9. Листопад М. В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації. *Збірник наукових праць: педагогічні науки*. Херсон, 2017. С. 98–102. URL: <https://drive.google.com/file/d/1K8Nqx6sBnvYN0ioIC6wRNBtbUUGs-Oul/view?usp=sharing> (дата звернення: 18.11.2023).

10. Михайлова К. В., Микуліна А. К., Волошин Н. П. Будівельно-конструктивні гри як засіб педагогічного впливу на формування особистості дошкільника. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Мукачево, 2019. № 2 (10). С. 149–152. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5147/1/Construction_%20and%20_constructive%20_games%20as%20a%20_means%20of%20pedagogical%20influence%20_on%20the%20preschooler's%20_personality%20formation.pdf (дата звернення: 29.11.2023).

11. Покотило О. А., Волинець Ю. О. Розвиток комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі конструктивної діяльності. *Молодий вчений*. 2023. Т. 10. № 122. С. 103–108. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ikGonEOtPnqSbeFp8Ktu7ESsW9ADFsyL/view?usp=sharing> (дата звернення: 24.11.2023).

12. Сігеті Н. В., Микуліна А. К. Розвиток творчості у дошкільників у процесі конструктивної діяльності. *Наука майбутнього*. Мукачево, 2022. № 1 (9). С. 153–158. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Thi409aHrZALo8CdpXXx7-SsoplkvB4/view?usp=sharing> (дата звернення: 24.11.2023).

13. Табака О. Розвиток мовлення дошкільнят: актуальні проблеми, шляхи розв'язання. *Human it is science current issues*. Дрогобич, 2021. № 40. С. 213–217. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-3-34> (дата звернення: 28.11.2023).

References:

1. Andrushko, Ye. & Konovalchuk, I. (2019). Vykorystannia metodu modeliuвання u rozvytku zviaznoho movlennia v ditei starshoho doshkilnoho viku [The use of the modeling method in the development of coherent speech in senior preschool children]. *Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv u konteksti stanovlennia*

Novoi ukrainskoi shkoly: kompetentnisnyi pidkhdid: zb. nauk. prats / za zah. red. V. Ie. Lytnova, N. Ie. Kolesnyk, T. V. Zaviazun. Zhytomyr: FOP "N.M. Levkovets", pp. 118–121. Available at: <http://eprints.zu.edu.ua/28998/1/3.PDF> (in Ukrainian)

2. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity Ukrainy (2021) [Basic component of preschool education in Ukraine]. Available at: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doskylnoyi%20osvity.pdf (in Ukrainian)

3. Busina, M. A. (2022). Formuvannya tvorchykh zdbnostoni ditei starshoho doshkilnoho viku v protsesi konstruktivnoi diialnosti z pryrodnoho materialu [Formation of creative abilities of senior preschool children in the process of constructive activity from natural material]. Available at: http://ekhsuir.kspu.edu/xmloi/bitstream/handle/123456789/16762/Busina_pedfak_2022.pdf?sequence=1 (in Ukrainian)

4. Valesa, I. A. (2009). Problemy rozvytku zviaznoho movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku [Problems of the development of coherent speech of senior preschool children] *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu. Zhytomyr*, no. 44, pp. 168–171. Available at: http://eprints.zu.edu.ua/3031/1/36_44.pdf (in Ukrainian)

5. Huba, N. O. (2011). Rol vykhovatelya u formuvanni komunikativnoi kompetentnosti doshkilnyka [The role of the educator in the formation of the communicative competence of the preschooler]. *Psykhologichni perspektyvy. Lutsk*, pp. 76–83. Available at: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/178/1/Huba.pdf> (in Ukrainian)

6. Kazmirova, I. V. & Volynets, Yu. O. (2022). Pidhotovka vykhovatelya do formuvannya tekhnolohichnykh umin ditei doshkilnoho viku zasobom konstruiuvannya z budivelnym materialom: teoretychnyi aspekt [Teacher preparation for the formation of technological skills of preschool children by means of construction with building material: theoretical aspect]. *Development of modern science, experience and trends*. Boston, pp. 263–266. Available at: <https://books.google.com.ua/books?id=UyeUEAAAQBAJ&pg=PA263&dq=будівельний%20матеріал%20в%20днз&lr&hl=uk&pg=PA266#v=onepage&f=false>

7. Kotelets, Yu. S. (2020). Osoblyvosti konstruiuvannya ditei doshkilnoho viku [Features of construction of preschool children]. *Topical issues of the development of modern science*, no. 11–13 March, pp. 263–272. Available at: https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/03/TOPICAL-ISSUES-OF-THE-DEVELOPMENT-OF-MODERN-SCIENCE_11-13.03.20.pdf#page=263 (in Ukrainian)

8. Kotelianets, N. (2021). Pedahohichni umovy formuvannya konstruktivnoi diialnosti ditei starshoho doshkilnoho viku [Pedagogical conditions for the formation of constructive activity of senior preschool children]. *Hraal nauky*, pp. 422–428. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.11.2021.082> (in Ukrainian)

9. Lystopad, M. V. (2017). Formuvannya komunikativnykh umin u ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy hry-dramatyzatsii [Formation of communication skills in children of older preschool age by means of play-dramatization]. *Zbirnyk naukovykh prats: pedahohichni nauky. Kherson*, pp. 98–102.

Available at: <https://drive.google.com/file/d/1K8Nqx6sBnvYN0ioIC6wRNBthUUgS-Oul/view?usp=sharing> (in Ukrainian)

10. Mykhailova, K. V., Mykulina, A. K. & Voloshyn, N. P. (2019). Budivelnokonstruktivni hry yak zasib pedahohichnoho vplyvu na formuvannia osobystosti doshkilnyka [Building and constructive games as a means of pedagogical influence on the formation of the preschooler's personality]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu*. Mukachevo, no. 2 (10), pp. 149–152. Available at: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5147/1/Construction_%20and%20constructive%20games_%20as_%20a%20means_%20of_%20pedagogical_%20influence%20on_%20the_%20preschooler's%20_personality_%20formation.pdf (in Ukrainian)

11. Pokotylo, O.A. & Volynets, Yu.O. (2023). Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti ditei starshoho doshkilnoho viku v protsesi konstruktivnoi diialnosti [Development of communicative competence of senior preschool children in the process of constructive activity]. *Molodyi vchenyi*, t. 10, no. 122, pp. 103–108. Available at: <https://drive.google.com/file/d/1ikGonEOtPnqSbeFp8Ktu7ESsW9ADFsyL/view?usp=sharing> (in Ukrainian)

12. Siheti, N. V. & Mykulina, A. K. (2022). Rozvytok tvorchosti u doshkilnykiv u protsesi konstruktivnoi diialnosti [Development of creativity in preschoolers in the process of constructive activity]. *Nauka maibutnoho*. Mukachevo, no. 1 (9), pp. 153–158. Available at: <https://drive.google.com/file/d/1Thi409aHrZALo8CdpXXx7-SsoplkfvB4/view?usp=sharing/> (in Ukrainian)

13. Tabaka, O. (2021). Rozvytok movlennia doshkilniat: aktualni problemy, shliakhy rozviazannia [Speech development of preschoolers: current problems, solutions]. *Human it is science current issues*. Drohobych, no. 40, pp. 213–217. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-3-34> (in Ukrainian)